

09. Polonya Türkolojisinde Tadeusz Kowalski'nin yeri ve Türk dili üzerine incelemeleri

Mariana BUDU¹

APA: Budu, M. (2021). Polonya Türkolojisinde Tadeusz Kowalski'nin yeri ve Türk dili üzerine incelemeleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 184-201. DOI: 10.29000/rumelide.886021.

Öz

Polonya Türkolojisi dendiğinde, Türkoloji adına yaptığı hizmetlerden dolayı akla ilk gelen Türkolog Tadeusz Kowalski'dir. T. Kowalski, Polonya Türkolojisinin temel direklerinden biridir. Türkoloji alanında yaptıkları ve bu alanda hâlâ itibar gören çalışmaları birçok araştırmannın mahsulüdür. Eserleriyle Polonya'da Türkolojiyi başlatan ve yetiştirdiği öğrencilerle devam ettiren, verdiği eserlerle adı bugüne kadar var olan bir Türkologdur. Polonya Türkolojisi hâlâ onun izinde yürümektedir. Yaptığı çalışmalarda, kendi dönemine kadar neredeyse el atılamayan konuları metotlu bir şekilde incelemiştir. Bu da onu uluslararası Türkoloji alanında takdir görmesini sağlamıştır. Türk kültürü ve dili üzerine yaptığı titiz çalışmalar dolayısıyla Türkiye ve uluslararası Türkologlar tarafından bugüne kadar saygıyla anılmaktadır. Çalışmalarında genel olarak durduğu konular Türk halk edebiyatı, Türk lehçeleri, Türkçe ağızları ve alıntı kelimeler konularındandır. Bu çalışmalarında bilimsel bilgiler ışığında araştırmalarda uygulanacak metodoloji üzerinde durmuştur. Bu makale çerçevesinde Polonya'da Türkolojinin kuruluşu, kuruluşunda T. Kowalski'nin yeri, Kowalski'nin hayat hikâyesi ve Türk dili üzerinde yaptığı çalışmalar üzerinde durulacaktır.

Anahtar kelimeler: Polonya Türkolojisi, Türkoloji, Türkolog, Tadeusz Kowalski, Halk edebiyatı, Karayca

The place of Tadeusz Kowalski's in Polish Turcology and studies on Turkish Language

Abstract

When Polish Turcology is stated, the first turcologist name coming to mind is Tadeusz Kowalski due to his contributions to Turcology. T. Kowalski is one of the key figures in Polish Turcology. His works and still-respected studies are the results of various studies in the field of Turcology. Introducing Turcology in Poland and leading the way by his students he continues to keep his name alive with his works. Even today, Polish Turcology continues to follow in his footsteps. In his studies, he has examined the subjects that were almost taboo-like until his time methodologically. Thus, he was appreciated in the field of international Turcology. Due to his meticulous studies on the Turkish culture and language, he has been acknowledged with respect by Turkey and all the international turcologists. His fields of focus in his studies were generally on Turkish folk literature, Turkish dialects, Turkish local dialects, and quoted words. In these studies, he focused more on the methodology to be applied in research within the light of scientific data. Within the scope of this

¹ Dr. Öğr. Gör., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Leh Dili ve Edebiyatı ABD (İstanbul, Türkiye), mariana.budu@istanbul.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9000-4029 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 22.01.2020-kabul tarihi: 20.03.2021; DOI: 10.29000/rumelide.886021]

study, the establishment of Turcology in Poland, the place of T. Kowalski in this field, his background story, and his studies on the Turkish language will be discussed.

Keywords: Polish Turcology, Turcology, Turcologist, Tadeusz Kowalski, Folk literature, Karaim Language

XX. Yüzyılda Polonya'da Türkoloji'nin yeniden başlaması

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Polonya'da Türkoloji alanında yavaş yavaş hareketler görülmeye başlanmıştır. 1918'de Polonya'nın tekrar bağımsızlığını kazanmasının ardından ilk olarak 1919'da Krakov'da Tadeusz Kowalski başkanlığında, Doğu Çalışmaları Enstitüsü'nün çatısı altında Türkoloji bölümü kurulmuştur. Daha sonra 1935'te Polonya'da yaşayan Karay Türklerinden aynı zamanda T. Kowalski'nin öğrencisi olan Ananiasz Zajaczkowski başkanlığında, Varşova'da Varşova Üniversitesi'ndeki Doğu Çalışmaları Enstitüsü'ne bağlı olarak Türkoloji kürsüsü de kurulmuştur (Topaktaş, 2010: 543). Władysław Kotwicz², Tadeusz Kowalski, Małgorzata Łabecka³, Edward Tryjarski⁴, Aleksander Mardkowicz⁵, Seraja Szapsza⁶ (Tyszkiewicz, 2018: 73; Topaktaş, 2010: 543) gibi önde gelen bilim insanları bu dönemde yetişen Türkologlardandır. Adı geçen kurumlarda araştırmalarda bulunan Türkologlar genelde Türk dili ve kültürü ile ilgili eserler ortaya koymuşlardır. Bu dönemde Türkoloji öğrencileri Türkçe, Farsça ve Arapça öğrenerek Şarkiyatçı olarak yetiştirilmektedir. XX. yüzyıl Polonya'sında Türkoloji çalışmalarına tarih incelemeleri de eşlik etmiş, Türk tarihi çalışmaları Türkoloji ile bazen iç içe bazen ayrı kollardan serüvenini sürdürmüştür (Topaktaş, 2010: 543).

II. Dünya Savaşı döneminde Polonya'nın üniversitelerinde eğitim yapılamamıştır. Bu dönemde Varşova'daki enstitü binaları yakılmış ve kütüphaneler tahrip edilmiştir. Eğitimin tekrar başlaması ise 1948 yılını bulmuştur. Polonya'da hayatın normale dönmesiyle Türkoloji çalışmalarına da tekrar başlanmıştır. Hatta Wrocław Üniversitesi'nde de yeni bir Türkoloji bölümü⁷ açılmıştır (Topaktaş, 2010: 543). Bu dönemde Varşova'da da birtakım Türkoloji çalışmaları devam ederek konferanslar düzenlenmiştir. Bu konferanslarda geçmiş ve günümüz Türkçeye ilgili sunumlara yer verilmiştir. 2002'de Poznan şehrindeki Adam Mickiewicz Üniversitesi'nde Henryk Jankowski⁸ tarafından Türkoloji bölümü kurulmuştur. Yukarıda bahsi geçen üniversitelerdeki Türkoloji bölümleri, günümüze kadar Türkoloji alanında faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bu Türkoloji bölümlerinde yetişen bazı Türkologlar, uluslararası Türkolojide üne sahip Türkologlardır. Bu Türkologlardan biri, Jan Ciopiński'dir. J. Ciopiński, özellikle Yunus Emre üzerine araştırmalarıyla bilinmektedir. Aynı şekilde Tadeusz Majda, özellikle Doğu dilleri, edebiyatı, sanatı ve el yazmaları üzerine çalışmalarını tanınmaktadır. T. Majda, *Katalog Rękopisów Tureckich i Perskich* [=Türkçe ve Farsça el yazmaları kataloğu] adlı çalışmasıyla bilinmektedir. Kendisi aynı zamanda Polonya'da bulunan el yazması

² Vilnius'te Tatar bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Petersburg Üniversitesi Doğu Dilleri Bölümü'nde eğitim görür. Daha çok Moğol ve Mançu dilleriyle ilgilenir. Polonya Şarkiyatçılar Birliği'nin ilk başkanı ve Polonya Kabiliyetliler Akademisi üyesi olur.

³ 40'lı yaşlarında üniversite eğitimini tamamlamıştır. Türkolojiye araştırmacı ve tercüman olarak uzun yıllar emek vermiştir. Türk kültürü üzerine kitap ve makale yazmış; Lehçe, Türkçe, Rusça ve Fransızca bildiriler sunmuştur.

⁴ Prof. Ananiasz Zajaczkowski'nin özel öğrencisi olan Tryjarski, başta Türk dillerinin gelişmesi olmak üzere, Ermeni-Kıpçak dil ilişkisi, Balkanlarda Türk diyalekti, Eski Türk runik alfabesi ve yazılı taşlar üzerine Moğolistan, Romanya ve Bulgaristan'da Türk halkları maddi ve manevi bozkır kültürü, Polonya'da Ermeni kültürü, Polonya ve eski Türkler arasındaki ilişkiler, Polonya ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişkiler, Şarkiyat filolojisi, Altay dil bilimi, yazı tarihi, tarih ve arkeoloji, etnografya, Türk halkları inanışları gibi konularda makaleler kaleme almıştır.

⁵ Polonyalı yazar, şair, yayıncı ve Karay milletinin sosyal aktivisti, Karay kültürünün ve dilinin destekçisi.

⁶ Rus, Polonya ve Sovyet dilbilimci ve Şarkiyatçı-Türkolog, profesör, filoloji bilimleri doktoru.

⁷ Bugün Akdeniz ve Doğu Araştırmaları Enstitüsü adı altında faaliyetlere devam etmektedir.

⁸ Kırım Tatarları ve Kıpçakça üzerine yapılan çalışmalarını bilinmektedir.

eserleri toplu olarak değerlendiren çalışmalarıyla bilinmektedir. T. Majda, Osmanlı sanatı üzerine hazırladığı albüm ve kataloglarla da ses getirmiştir⁹ (Topaktaş, 2010: 545). Polonya'daki Krakov, Poznan, Varşova Üniversiteleri'nde kurulan Türkoloji bölümleri ve bu bölümleri geliştiren ilk hocaların çabalarının bugün meyvesini verdiği görülmektedir. Günümüzde birçok genç Türkolog¹⁰ da özellikle Türk dili ve edebiyatı ve Türk tarihi konularına yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bilimsel çalışmaları yanında, Polonyalı genç Türkologlar Türkçeden Lehçeye çeviri faaliyetlerine de ağırlık vermektedir. Örneğin, Halil İnalçık'ın temel eserlerinden¹¹ bazıları ve Orhan Pamuk'un birkaç romanı¹² Lehçeye çevrilmiştir. Bununla birlikte, Türkoloji çalışmaları içerisinde yer alan Polonya Tatarları ve Karay Türkleri hakkındaki çalışmaların özel bir yeri olduğunu da belirtmek gerekir. Polonya'da T. Kowalski ile başlayan Karay Türkleri hakkındaki çalışmalar, öğrencisi olan A. Zajączkowski ile devam etmiştir. A. Zajączkowski, Karay Türkleri çalışmalarına bir de Tatar Türkleri hakkındaki çalışmaları eklemiştir. Polonya'daki Tatar ve Karay Türkleri ile ilgili çalışmalar, *Rocznik Tatarski* ve *Mysł Karaimska* adlı dergilerle yürütülmüştür.¹³

XX. yüzyılda Türkoloji bölümlerinin kurulmasıyla birlikte yayın faaliyetleri de başlamıştır. Bu bağlamda *Rocznik Orientalistyczny*¹⁴, *Folio Orientalia*, *Przegląd Orientalistyczny*, *Polski Biuletyn Orientalistyczny*, *Collectanea Orientalia*, *Rozprawy Komisji Orientalistycznej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, *Prace Komisji Orientalistycznej PAU* adlı dergiler yayımlanmaya başlamıştır. Bu dergiler dilbilim, edebiyat, Türk dili ve edebiyatı, Türkçenin ağızları, Türk lehçeleri, Türk kültürü, Arap ve Fars dili ve edebiyatları, Arap ve Fars kültürü, çeviri faaliyetleri gibi konularda yayınlar içermektedir. (Topaktaş, 2010: 545).

Bu çalışmada, XX. yüzyılda Polonya'da Türkolojinin yeniden dirilmesi ve geliştirilmesi için bütün varlığını ve gücünü ortaya koyan, Doğu çalışmalarının kurucusu sayılan Türkolog Tadeusz Kowalski'nin hayatı, Türkoloji alanındaki görüşleri ve eserleri incelenmeye çalışılacaktır. Geçmişten bugüne böylesine seçkin bir bilim insanının biyografisi hakkında birçok çalışma yapılmakla birlikte, Kowalski'nin eserlerinin ve özellikle Türk dili üzerine çalışmalarının analizi elzemdir. Bu bağlamda Kowalski'nin ortaya koyduğu çalışmalar baz alınarak yeni tespitlere gidilecektir.

Tadeusz Jan Kowalski'nin hayatı (1889-1948)¹⁵

Tadeusz Jan Kowalski 21 Haziran 1889'da Fransa'da bulunan Châteauroux bölgesinde dünyaya gelmiştir. Teofila ve Kazimierz'in oğludur. 21 Haziran 1904'te Kowalski ailesi Krakov'a taşınmıştır. Burada St. Anna Lisesi'nde öğrenim gören T. Kowalski, Doğu bilimlerine ilgi duyarak Arapça ve İbranice öğrenmiştir (Kończak, 2017: 88; W. J. R., 1949: 576). Liseyi bitirdikten sonra 1907'de Viyana Üniversitesi'nde eğitimine başlamıştır. Burada T. Kowalski, David von Heinrich Müller, Maksimilian

⁹ *Album Strojów Tureckich* [=Türk kostümleri albümü], *Orientalizm w Malarstwie, rysunku i grafice w Polsce w XIX i I. Połowie XX wieku*, [=XIX. Yüzyılda ve XX. Yüzyılın I. Yarısında Polonya Resim ve Grafiğinde Doğu] başlığını taşıyan sergi ve sergi kataloglarındandır.

¹⁰ Danuta Chmielowska, Dariusz Cichocki, Sylwia Filipowska, Stefan Gasiorowski, Stanisław Gulinski, Henryk Jankowski, Agnieszka Aysen Kaim, Dariusz Kołodziejczyk, Natalia Królikowska, Piotr Nykiel, Barbara Podolak, Kamil Stachowski.

¹¹ Halil İnalçık'ın *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağı (1300-1600)*, [=Imperium osmańskie. Epoka klasyczna 1300-1600] ve *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1300-1914*, [=Dzieje gospodarcze i społeczne imperium osmańskiego 1300-1914] Justyn Hunia tarafından Lehçeye çevrilmiştir.

¹² Orhan Pamuk'un, *Kafamda bir Tuhaflık*, [=Dziwna mysl w mej glowie] romanı Piotr Kawulok; *Benim Adım Kırmızı*, [=Nazywam sie Czerwien] romanı Danuta Chmielowska tarafından Lehçeye çevrilmiştir.

¹³ Günümüzde *Rocznik Tatarski* dergisi yayınlara devam ederken *Mysł Karaimska* dergisi, 1948'de genel yayın yapan *Przegląd Orientalistyczny* dergisinde yayınlarını devam ettirmiştir. Fakat *Przegląd Orientalistyczny* Karaylar ile ilgili yayınları devam ettirmemiştir.

¹⁴ Türkoloji alanında dünyada en eski dergi olarak sayılmaktadır. Derginin kuruluşunda diğer bilim insanı yanında T. Kowalski de yer almıştır. Editörlüğe derginin 1. cildi, 2. sayısıyla başlamıştır.

¹⁵ Çalışmalarda genellikle Tadeusz Kowalski şekli geçse de tam adı Tadeusz Jan Kowalski'dir.

Bittner, H. Junker ve Rudolf Geyer'in derslerine katılmıştır (Yüce, 2002: 228; Zajączkowski, 1979: 27). 1911'de profesör Rudolf Geyer'in gözetiminde *Der Divân des Kais ibn al-Hatîm* adlı teziyle “doktor” unvanı alır (Kończak, 2017: 88; Zajączkowski, 1979: 27). T. Kowalski'nin bilimsel hayatı hakkında birçok kaynakçadan bilgi sahibi olabilesek de ailevî hayatı hakkında çok az bilgiye sahibiz. T. Kowalski'nin eşi Zofia Kowalska (kızlık soyadı Medwecka)'dir. Bu evlilikten doğan Kazimierz Kowalski ise oğludur.¹⁶

T. Kowalski, 1912-1914 yıllarında Viyana'da Doğu Enstitüsü'nde çalışmıştır. 1914'ten itibaren “doçent” unvanını alarak Jagellon Üniversitesi'nde çalışmaya başlamıştır (Caferoğlu, 1949: 246; Yüce, 2002: 228). Fakat adı geçen üniversitede başta Arap ve Fars edebiyatından örneklerle derslerini işlemiş, daha sonra 1916'da Türkçe derslere başlamıştır. (Filipowska, 2011: 2).

I. Dünya Savaşı'nın başlaması T. Kowalski'nin akademik hayatının kesintiye uğramasına neden olmuştur. Savaş sırasında 1916 yılında Türk askerleri (15. Kolordu) Galiçya Cephesi'nde savaşmıştır. 1917 yılında ise 20. Piyade Alayı aynı bölgede bulunmuştur. Böylece çarpışmalarda yaralanan Türk askerlerinden bazıları Krakov'daki hastanelerde tedavi görmüş, orada hayatını kaybedenlerin bir kısmı Krakov'daki mezarlıklara gömülmüştür (Nykiel, 2010: 147-148; Topaktaş, 2015: 218). Bu olay, T. Kowalski'nin hayatında bir dönüm noktası olur. 1916-1917 yıllarında Avusturya yönetimi tarafından Krakov ve Viyana hastanelerinde bulunan Türk ordusundan yaralı askerler için tercümanlık yapmak üzere görevlendirilmiştir¹⁷ (Nykiel, 2010: 147). T. Kowalski'nin hekim olan eşi Zofia Kowalska'nın hastalarıyla olan teması, ileride Jagiellon Üniversitesi'nde açılacak Türkoloji bölümünde çalışacağı dilbilim ve edebî çalışmalarının bir araya getirilmesinin zeminini oluşturur (Nykiel, 2010: 348). Yaralı askerlerin yanında bulunan T. Kowalski Türk askerleri hakkında notlar tutmaya başlamıştır. “Materiały dialektologiczne tureckie, przeważnie niewydane” [=Çoğunluğu Yayınlanmamış Türk diyalektoloji materyali] başlığı taşıyan bu defter, Krakov'daki Archiwum Nauki PAN i PAU [=Polonya Bilim Akademisi ve Polonya Yetenek Akademisi Bilim Arşivi]'nde bulunmaktadır (Nykiel, 2010: 263). Bu kaynak üzerinde arşiv araştırması yapan Nykiel (2016: 263), Kowalski'nin bu not defterinde yaralı Türk askerlerinin listesi yer alır. Bu listede askerlerin kimlik ve adres bilgilerine yer verdiğini; kaynak olarak kullanabileceği şarkı, hikâye, bilmece gibi materyalleri karşılaştırma yapmak üzere topladığını; ayrıca, başka kaynaklarda yer almayan Osmanlı askerlerinin Galiçya'da besteledikleri üç şarkıyı da not ettiğini, yazar. İşte bu şekilde T. Kowalski Türk diyalektolojisi ve folkloruyla ilgili çalışmalarına 1916-1917 yılında Avusturya ve Krakov hastanelerinde bulunan yaralı Türk askerlerini dinleyerek başlamıştır. Fakat Jagiellon Üniversitesi'nde Türkoloji bölümünün açılması 1919 yılını bulacaktır.

1918'de Polonya'nın bağımsızlığının ardından Doğu dilleri ve özellikle Türkçeye karşı ilgi artmıştır. İşte bu noktadan sonra T. Kowalski, 1919'da Polonya seçkin dilbilimcisi olan J. Rozwadowski'nin yardımıyla Jagiellon Üniversitesi'nde Katedra Filologii Orientalnej¹⁸ bölümünü kurmuştur. Böylece Kowalski, Polonya'da Türkoloji'nin kurucusu olarak bilinmiştir. Burada, Kowalski başta kadrosuz

¹⁶ Polonyalı paleontolog, teriyolog ve mağaracı, Polonya Bilimler Akademisi üyesi (1971'den beri), Polonya Öğrenme Akademisi başkanı (1994–2001). Yaklaşık 700 yayını bulunmaktadır. T. Kowalski 1925'te Ignacy Kraczkowski'ye yazdığı mektupta “beş aylık bir oğlu” olduğunu ve bundan dolayı saha araştırmalarına ve yurt dışı ziyaretlere bir dönem için ara verdiğini yazar. (Ignacy Kraczkowski (1883–1951) Arapça çalışmalarının babası, akademisyen, araştırmacı ve öğretmen, sadece Rus oryantalistler arasında değil, aynı zamanda Sovyetler Birliği dışında da tanınmış Rus şarkiyatçısıdır. Profesörün ölümünden sonra, eşi Viera Kraczkowska (1884–1974), I. Kraczkowski'nin devasa kütüphanesi, St. Petersburg'daki Rusya Bilimler Akademisi Arşivleri'ne bağışlamıştır. Kütüphanesinde Arapça el yazması kitaplardan oluşan koleksiyonu bulunur.)

¹⁷ Bu görevlendirmenin teferuatı bilinmese de Garnizon Hastanesi No: 15'te yatmış Osmanlı askerlerinin tedavilerine bakan doktorlardan profesörün eşi doktor Zofia Kowalska'nın aracılığı kuşkusuz söz konusudur.

¹⁸ Kowalski'nin kurduğu Katedra Filologii Orientalnej, 1964'te Üniversitenin kuruluşunun 600. kuruluş yıl dönümünde enstitüye dönüştürülerek Instytut Filologii Orientalnej, [=Doğu Araştırmaları Enstitüsü] adını alır ve 2005 yılında kurulan Filoloji Fakültesinin bünyesine girer.

profesör, 1921 yılından itibaren ise kadrolu profesör olarak atanmıştır. Böylece 1919-1948 yılları arasında söz konusu kürsüsünün başkanlığını yürütmüştür. (Hoffman, 2003: 137; Filipowska, 2011: 2; Kończak, 2017: 92; Nykiel, 2010: 263 Stachowski, 2010: 150; Yüce, 2002: 228).

II. Dünya Savaşı başlamadan önce T. Kowalski iki akademik makamda görev yapmıştır. Biri Jagiellon Üniversitesi'nde Türkoloji Bölüm başkanlığı, diğeri ise Polska Akademia Umiejętności baş sekreterliğiydi (Kończak, 2017: 87). Fakat, 1939 yılında Almanlar Krakov'u işgal ettiğinde *Sonderaktion Krakau*¹⁹ emirnamesi uyarınca T. Kowalski, tutuklanan diğer sekiz akademisyen arasındaydı (Hoffmann, 2003: 138; Tyszkiewicz, 2018: 71). Başta Wrocław'daki hapisanede 306 numaralı hücrede, diğer mahkûm akademisyenlerle kalmıştır. Hapisanede, T. Kowalski rahat durmaz, seminerler verir ve bir grup mahkûm bularak Türkçe öğretmeye çalışır. İki ay geçirdikten sonra T. Kowalski Sachsenhausen²⁰'deki toplama kampına gönderilir. Buradaki sert koşullara dayanamayan entelektüel ve iyi niyetli T. Kowalski'nin serbest bırakılması için çalışmalar başlatılır (Tyszkiewicz, 2018: 75). *Sonderaktion Krakau* emirnamesi, diğer uluslararası akademik camia arasında büyük tepkiye neden olmuştur. Türkiye de başka bilim insanlarının yanı sıra Kowalski'nin serbest bırakılması için girişimlerde bulunan ülkelerden biridir. Uluslararası camiadan gelen yoğun tepkiler üzerine Almanlar, 1900 öncesi doğumlu profesörleri 8 Şubat 1940'ta çalışma kamplarından serbest bırakmıştır (Stachowski, 2010: 151). T. Kowalski de bu serbest kalan akademisyenlerin arasında yer almıştır. 1939'daki tutuklamalarla birlikte üniversitelerin kütüphaneleri de kapatılmıştır. Polonya'nın en eski ve önemli eğitim ve kültür merkezi olan Jagiellon Üniversitesi Kütüphanesi²¹ de bundan nasibini almıştır. Bu kütüphane 600.000 kitap ve çok sayıda el yazması kitaplara sahiptir. Kapatılan kütüphane 1940'ta "Institut für Deutsche" [=Doğu Almanya Emek Enstitüsü]'ne devredilir. Jagiellon Üniversitesi Kütüphanesi 1941'de resmi bir açılışla "Krakov Devlet Kütüphanesi" adıyla tekrar açılmıştır (Sroka, 1999: 8). Alman yönetimi altında bulunan Jagiellon Üniversitesi Kütüphanesinin uzman kadrosu eksiktir, bundan dolayı genel müdürü olan Alman asıllı Gustav Abb, Polonyalı uzmanları tekrar işe alır. Bu uzmanlar arasında T. Kowalski de yer almıştır. Erişme kısıtlamasıyla çalışmalarına başlayan T. Kowalski, bundan hiç vazgeçmemiştir (Stachowski, 2010: 155). Hatta, 1941-1942'de Türkiye'de iki makale yayınlama imkânını bulur. Bunun dışında Kais ibn el-Hatîm ve Ka'de ibn Zuhaj üzerine çalışmaya devam eder (Tyszkiewicz, 2018: 75).

Toplama kampından serbest kalıp kütüphanede görevlendirilmesi T. Kowalski için bundan sonraki sürecin güvenli olacağı anlamına gelmez. Ahmet Caferoğlu ve Rahmeti Arat gibi Kowalski'nin Türkiye'deki dostları, onu işgal altındaki Polonya'da kaderiyle baş başa bırakmak istemediğinden İstanbul Üniversitesi'ne getirmenin yollarını aramaya başlamışlardır. T. Kowalski'nin toplama kampından serbest bırakılmasından üç hafta sonra, A. Caferoğlu'nun ona yazdığı 26 Şubat 1940 tarihli mektubunda:

"(...) Fakültemizin Dekanı ile görüştüm. O da kendi tarafından Vekille görüşerek nihayet sizi İstanbul Üniversitesine davete karar verdik. Kabul edip etmeyeceğinizi bildirmenizi rica ediyorum. Kabul ettiğiniz takdirde lazım gelen resmî teşebbüse başlayacağım. Ne lazımsa bizim devletimiz tarafından yapılacaktır. (...) Mektubunuza intizaren hasretle ellerinizden öperim çok azi(z) üstadım – A. Caferoğlu"²² demektedir.

¹⁹ Sonderaktion Krakau, II. Dünya Savaşı'nın başında, Alman işgali altındaki Krakov, Jagiellon Üniversitesi ve Polonya'daki diğer üniversitelerin profesör ve akademisyenlerine karşı bir Alman operasyonunun sözde kod adıydı.

²⁰ Almanya'nın başkenti Berlin yakınlarında bulunan Oranienburg bölgesinde 1936-1945 yılları arasında faaliyet göstermiş bir toplama kampıdır.

²¹ Biblioteka Jagiellońska olarak da bilinmektedir.

²² (akt. Stachowski, 2010, s. 152)

T. Kowalski'nin Türkiye'ye getirilmesi yolunda A. Caferoğlu'nun mektubuyla başlayan ilk adım ardından takriben 9 aylık bir uğraş verilmiştir. Hatta ailesiyle İstanbul'a gelişi ile ilgili Bakanlar Kurulu'nda karar alınmış ve karar, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından onaylanmıştır. Buna karşın, T. Kowalski İstanbul Üniversitesi'ne gelmemiştir.²³ Bununla birlikte, Kowalski 1940'ta Ankara Üniversitesi'nin savaştan sonra da Londra'daki School of Oriental Studies'in profesörlük tekliflerini de geri çevirmiştir (Yüce, 2002: 229; Zajaczkowski, 1979: 29). Jan Tyszkiewicz'e göre (2018: 76), T. Kowalski'nin Türkiye'yi reddetme sebebi Almanların T. Kowalski'nin Türkiye'ye gitme karşılığında bazı koşullar belirlemesinden kaynaklanır. Mesela bütün mülkünü ve kütüphanesini Nazi Amanyası'na devretmesi gibi. Bazı kaynaklar ise, maddi sebeplerle Kowalski'nin Türkiye'ye gelmekten vaz geçtiğini belirtir.

II. Dünya Savaşı'ndaki kesintiler dışında ölünceye kadar T. Kowalski, Jagiellon Üniversitesi'nde Arap, Fars ve Türk dilleri, edebiyat, tarih, coğrafya ve kültürleri üzerine dersler vermiş ve seminerler yönetmiştir. Ayrıca Krakov'daki Yüksek Ticaret Okulu'nda Arapça ve Türkçe okutmuştur (Yüce, 2002: 229). 1927'den itibaren Polonya Sanat ve Bilim Akademisi'nin muhabir üyesi, 1932'den itibaren ise tam üyesidir. 1939'da Polonya bilimi için çok önemli olan bu kurumun genel sekreterliğine seçildi ve 1948'deki ölümüne kadar bu görevi sürdürdü (Kończak, 2017: 98; Hoffmann, 2003: 137). T. Kowalski, yaptığı ilmi çalışmalarıyla yabancı ülkelerde de büyük takdir görmüştür. Çalışmalarla Şam'daki Arap Akademisi, Helsinki'de Societe Finno-Ougrienne ve Prag'da Orientalni Ustav'ın şeref üyesi seçilmiştir (Zajaczkowski, 1979: 29).

T. Kowalski esas olarak en büyük bilimsel başarıları Arap şiiri ve Türk dili üzerine yapılan çalışmalarında yakalamıştır. Annamari von Gabain sebepsiz yere T. Kowalski'yi "hepimizin hocası" diye adlandırmamıştır (Gabain, 1938: 50; Stachowski, 2010: 150).

T. Kowalski, Türkolojide önemli bilimsel çalışmalar bırakmıştır. Kowalski çalışmalarını masa başında değil bizzat yerinde inceleyerek ortaya koymuştur. Bu amaçla üç defa²⁴ Türkiye'ye, araştırma konusu olan Anadolu'ya gelir. I. Kraczkowski ile yazışmalardan da Türkiye'yi üç kez 1924, 1936 ve 1947'de ziyaret ettiği, 1937'de Romanya'nın Dobruja kentinde araştırma malzemeleri aradığını görülmektedir. (Kończak, 2017: 100; Ata, 2012: 41). Ayrıca Oxford, Viyana, Leiden, Roma ve Vilnius'daki şarkiyat kongrelerine katılır. T. Kowalski, Vilnius Üniversite'de bulunan Türkoloji bölümüne ciddi destek vermiştir. 1935'te Vilnius radyosunda, Karayların Polonya'da yerleşmelerinin 500. yıldönümünü kutlamak için Türkçe konuşma yapmıştır. Ayrıca 1932 ve 1937'de Vilnius'da düzenlenen 2. ve 7. Polonya Oryantalistler Kongreleri'ne de katılmıştır (Miłkinienė, 2009: 218). 1932 ve 1937'de ders vermek için Prag'a gitti. Sovyet meslektaşına seyahatleri ve konferansın seyri hakkında düzenli olarak bilgi verdi. Tadeusz Jan Kowalski ciddi bir hastalık geçirdikten sonra, 5 Mayıs 1948'de vefat etmiş ve yıllarca emek verdiği *Türkische Turfan-Texte* [=Türk Turfan metinleri] eserini basılı olarak görememiştir (Kończak, 2017: 100). *Türkische Turfan-Texte* serisinin 10. cildinde yer alan Uygurca *Avadana* metni en son çalışmasıdır (Ata, 2012: 41). Kowalski'nin ölümünün ardından ailesi 1958'de bu çalışmayı A. von Gabain'e teslim etmiştir. A. von Gabain, F. W. K. Müller ve W. Bang bu çalışmayı devam ettirip yayımlamıştır. Yayınını göremediği diğer bir çalışması, II. Dünya Savaşı sonrası editörlüğünü yaptığı *Roznik Orientalistyczny* dergisinin XV. cildinin baskısıdır. Ölümünden sonra yayınlanan dergi ilk sayfasında T. Kowalski'nin ölüm haberi yer almıştır (Dziekan, 2014: 9).

²³ A. Caferoğlu ve T. Kowalski arasındaki yazılan mektuplar hakkında bkz. Stachowski, 2010.

²⁴ A. Ata ve A. Caferoğlu'na göre T. Kowalski dört defa Türkiye'de bulunmuştur. (bkz. Ata, 2012: 40; Caferoğlu 1949: 248).

Tadeusz Kowalski'nin Türk dili üzerine araştırmaları

T. Kowalski'nin çalışmaları incelendiğinde geniş bir yelpazede çalışmalar ortaya koyduğu görülmektedir. DoĐal olarak Arap edebiyatı ile başlayan çalışmaları daha sonra Türk dili, Türk halk edebiyatı ve Türk lehçeleri ve ağızları ile devam etmiştir. Yukarda da işaret edildiği gibi Viyana ve Krakov'daki hastanelerde bulunan Türk ordusundan yaralı askerler için tercümanlık yapması onun Trkloloji sahasına yönelmesinin yolunu açmıştır. T. Kowalski kendi zamanına kadar el atılmayan ve karanlıkta kalan bir saha olan Türk halk edebiyatı konusuna da metotlu araştırmalarıyla başlangıç yapılmasını sağlamıştır (Ata, 2012: 40). Halk edebiyatı alanında yaptığı *Zagadki ludowe tureckie* [=Trk halk bilmeceleri], *Ze studijów nad formą poezji ludów tureckich* [=Trk kavimlerinin nazım Őekilleri üzerine araştırmalar], "Osmanisch-türkische Volkslieder aus Mazedonien" [=Makedonya'da Osmanlı Türkçesiyle halk türküleri], "Tureckie zagadki ludowe z Azji Mniejszej" [=Anadolu Türk halk bilmeceleri] çalışmalarıdır.

T. Kowalski, bu çalışmalarla Türk halk edebiyatına bir katkı olduğu kadar, Türk ağızları çalışmalarına da büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca, Türk halk edebiyatının malzemelerinin araştırma yöntemleri ile ilgili bilgi vermektedir. T. Kowalski'ye göre (1919: 3-7), bu tip çalışmalarda başarılı bir Şekilde sonucuna ulaşmak için birkaç adım takip etmek gerekmektedir. Birinci adım konuyla ilgili malzemeler toplamak, elde edilen bulguları da kayıtlı olan çalışmalarla karşılaştırmaktır. Bunun sebebi de Türk halk edebiyatına ait malzemelerin en eski ve anlam bakımından en doğru Őekillerini görebilmektir. İkinci adım, halk edebiyatına ait malzemeleri, bölge ağızlarına göre gruplandırmaktır. Gruplandırmada, Batı'dan Anadolu'ya doğru bir yol izlemektir. Bu da, dil incelemeleri için bir harita çizecektir ve halk edebiyatına ait malzemelerin ortaya çıktığı bölgeyi bulabilmek adına kolaylık sağlayacaktır. Son olarak elde edilen bulgular alfabetik olarak sıralamaktır (Kowalski, 1919: 25). Kendisi de, üzerinde çalıştığı *Zagadki ludowe tureckie* [=Trk halk bilmeceleri] çalışmasını, 1917-1918 yılları arasında Türk askerlerinden topladığı halk bilmecelerinin kaydedilmiş belgelerinden oluşturmuştur. Bunları da daha önce yapılan Macar TürkoloĐu Jak Knos'un *Oszmán-trk neplkltsi gyjtemeny* [=Osmanlı-Türk folklor koleksiyonu]²⁵ adlı çalışmasıyla karşılaştırmıştır. T. Kowalski, *Zagadki ludowe tureckie* [=Trk halk bilmeceleri] çalışmasında, elde ettiği bulguları iki bölüme ayırmaktadır. Birinci bölümünde Rumeli'de yaşayan askerlerin bilmeceleri; ikinci bölümünde Anadolu'da yaşayan askerlerin bilmeceleri, alfabetik sırasına göre düzenlemiştir. KaydettiĐi 169 bilmeden, 28 bilmece Rumelili askerlere ve , 141 bilmece Anadolulu askerlere aittir.

T. Kowalski'nin ilgilendiği diğer bir konu Türk lehçeleri konuşan Balkan Türkleriyle ilgilidir. Konu ile ilgili alışmaları "Wycieczka dialektologiczna do płnocno-wschodniej Bulgarii" [=Kuzey-DoĐu Bulgaristan'da yapılan bir diyalektoloji gezisi], "Türkische Volksratsel aus Nordbulgarien" [=Kuzey Bulgaristan'daki Türk halk bilmeceleri], "Les Turcs balkaniques" [=Balkan Türkleri] gibi çalışmalarıdır. Bu alışmalar arasında en dikkat çeken çalışması ise 10 Eylül 1931'de Leiden'de *XVIII-e Congrs International des Orientalistes  Leyde* Kongresi'nde "Les Turcs et la langue turque en Bulgarie du Nord-Est", sunduğu bildiridir. Bu bildiri daha sonra . F. Akn tarafından "Kuzey-DoĐu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili" adıyla tercüme edilmiştir.

Daha sonra bu çalışmayı genişleterek 1933'te *Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est* adıyla kitaplaştırarak yayımlamıştır. T. Kowalski, çalışmanın başında, bu araştırmanın Bulgaristan'daki Türk halkını tanıma isteğinden doğduğunu açıklamıştır. 1929'da Bulgar İlimler Akademisi başkanı L. Mileti'in yardımıyla bölgeyi gezmiştir (Kowalski, 1933: 6). Bölgede Türk

²⁵ Budapeşte, 1889.

diyalektlerini konuşan Türkler, Tatarlar ve Gagavuzlardan oluşan üç farklı etnik grup tanımıştır. Tatarların Kırım'dan göç eden göçmenler olduğunu, Gagavuzların Varna bölgesinde yaşayan küçük bir grup olduğunu belirtmekteyse de Deliorman Türkleri onun dikkat çektiği grup olmuştur. Bulgar Türklerinin görünümüne, kültürlerine değinen T. Kowalski, ayrıca onların dinî hayat tarzına da dikkat çekmiştir. Daha önceden bölgede bulunan F. V. Hasluck, *Bektaşilik Tetkikleri*²⁶ çalışmasında, Bulgar Türklerinin dinî hayatının “neredeyse kaybolmakta olduğu” düşüncesi ile aynı fikirde değildi. Onun tespitine göre, Bulgar Türkleri dinî hayatlarını devam ettirmektedir (Kowalski, 1942: 7). Bulgaristan'daki Türklerin menşeleri hakkındaki görüşlerin oldukça karmaşık olduğunu de tespit etmiştir. Bu karmaşayı ortadan kaldırmanın, ancak linguistik çalışmalarla mümkün olabileceğini açıklamıştır. Diğer çalışmalarında olduğu gibi bu çalışmada da yeni metodoloji kullanmıştır. Bölgeyi gezmiştir, malzemeler toplamıştır ve elde edilen bulguları daha önceden yapılan çalışmalarla karşılaştırmıştır. Özellikle, daha önce yapılan V. Gadzanov'un “Vorläufiger Bericht”²⁷, N. Dimitriev'in “Заметки по болгарско-турским говорам”²⁸ [=Bulgarca ve Türkçe üzerine bazı notlar] ve V. Moşkov'un “Турския племена на балкансомь полуостровь”²⁹ [=Balkan Yarımadası'nda Türkler] çalışmalarıyla karşılaştırmıştır. T. Kowalski, çalışmasında, Deliorman Türkçesinde bulunan dil özellikleri Anadolu Türkçesinde rastlanmaz; fakat Basarabya'da yaşayan Gagavuzlarda rastlanmaktadır tespitinde bulunur. Bu bulgulara dayanarak Gagavuz Türkçesiyle Deliorman Türkçesini “tek bir diyalektolojik” grup olarak görmenin mümkün olduğu sonucuna varmaktadır (Kowalski, 1933: 27). Gagavuzların diyalekti Deliorman Türklerinin diyalektine göre diğer Osmanlı Türk diyalektleriyle açıkça uzaklaşmaktadır (Pokrovskaya, 2018: 170). Gagavuz Türkçesinin Slav tesirinin altında kalarak oldukça değişime uğradığını, bu noktada Karaycayla ortak bir noktaları olduğunu; buna karşılık Deliorman Türkçesinin ise Rusça alıntı kelimelerle sadece tesir altında olduğunu tespit eder. Ayrıca bazı farklılıklara rağmen³⁰ Deliorman ve civarı diyalekti ile Basarabya'daki Gagavuz Türkçesini “Tuna Türkçesi” ortak ismiyle ifade etmenin mümkün olacağını savunmaktadır.

T. Kowalski'nin araştırdığı ve kayda değer bulgular elde ettiği, Polonya Türkolojisinde öğrencileri tarafından hâlâ devam ettirilen çalışma alanı Karaylar ve Karay dilidir.³¹ Literatürde Karaim Türkçesi, Karayca, Karayim Türkçesi, Karaimce şeklinde geçen adlandırma, burada Karaylar ve Karay

²⁶ İstanbul, 1928.

²⁷ (y.y.), (t. y.)

²⁸ PÜRSS, 1927, s. 210-215.

²⁹ *Известия имп. русск. геогр. общ.*, XL, 1904, p. 706-417.

³⁰ Kowalski'nin bu tespitine karşılık olarak V. A. Moşkov, “Турские племена на Балканском полуострове. Отчет о поездке на Балканский полуостров летом 1903 г.” [=Balkan Yarımadası'ndaki Türk boyları. 1903'te Balkan Yarımadası'na bir gezi raporu] adlı çalışmasında, Deliorman Türkleri ile Gagavuz Türklerinin dilinin oldukça özdeş olduğunu tespit etmiştir.

³¹ Karayca, Karay Türkçesi gibi adlandırdığımız ve Kuzey-Batı (Kıpçak) grubu Türk lehçelerine dahil bu lehçe bugün Litvanya'da Trakay (Troki), Vilnius (Vilno) ve Ponevezis (Ponovej), Ukrayna'da Haliç (Halicz) ve Lutsk (Luck) şehirlerinde, Kırım'da Gözleve ve Bahçesaray civarında, Polonya'da Gdańsk, Varşova, Wrocław, Opole bölgelerinde dağınık bir topluluk halinde yaşayan Karay Türklerinin konuştuğu ve edebî bir dil olarak kullandıkları bir lehçedir. Bugün daha ziyade sözlü edebiyat ürünleriyle izlemek mümkündür. Özellikle Litvanya'daki Karay Türklerinin konuştuğu Türkçe, eski Kuman Türkçesine daha yakındır. Kırım Karaylarının konuştuğu Türkçe ise bir taraftan Kırım Tatar Türkçesinin etkisiyle, diğer taraftan da Kırım'daki Osmanlı etkisiyle bugün Kırım Tatar Türkçesine ve Türkiye Türkçesine yakın bir özellik kazanmıştır (Alkaya, 2006: 91; Doğan-Kıvrakdal 2002: 785-786; Öztürk 2015b: 90). Dağınık halde farklı coğrafyalarda yaşayan Karayların dili, Kıpçak Türkçesinin tarihi ve çağdaş dönemlerini temsil eden bir lehçedir. Karay edebiyatının ürünleri İbrani, Kiril, Leh ve Litvan kaynaklı Latin alfabeleri ile meydana getirilmiştir. Karay toplulukları, aynı dönemlerde ancak farklı coğrafyalarda ortak ve tek bir alfabeye etrafında metinler meydana getirmemişlerdir. Kırım'da yaşayan Karaylar, Kiril alfabesini kullanırken Polonya ve Litvanya'da yaşayan Karaylar Leh Latin ve Litvan Latin alfabelerini kullanmışlardır. Farklı alfabeler, farklı coğrafyalar, farklı sosyo-kültürel etkileşimler ve bölgedeki farklı dillerin baskıları Karaycanın ağızlarını ortaya çıkarmıştır. Zamanla Kırım, Haliç ve Trakay ağızları olmak üzere üç ağıza sahip olan Karayca, kullandığı alfabeler, baskın-azınlık ilişkisi içinde olduğu diller, dinî yaşamları gereği Musevilik gibi unsurlar neticesinde kendine özgü linguistik farklılıkları bünyesinde barındırmaktadır/ Polonya, Litvanya, Ukrayna ve Rus toplumlarıyla kurulan ilişkiler neticesinde Slav dillerinden alınan “alıntı kelimeler”, Karaycanın söz varlığında önemli bir yer tutar (Öztürk, 2015a: 138, 139, 145).

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Türkçesi/Karayca şeklinde geçecektir. Bunlardan en önemlileri *Karaimische Texte im Dialekt von Troki*, [=Troki Karaycası metinleri] “Język Karaimski” [=Karay Türkçesi], ve “Piesni obrzedowe w narzeczu Karaimów z Trok” [=Troki Karaycası Diyalektiğindeki Ayin Şarkıları], “Przyczynki do etnografii i dialektologii Karaimskiej” [=Karayca Etnografi ve diyalektiğine katkılar] gibi çalışmalar. Bu çalışmalar, Türkoloji incelemeleri arasında önemli bir değere sahiptir. T. Kowalski sayesinde, Kıpçakça araştırmalarında Polonya Türkolojisi, Türk bilimi incelemelerinde ilk sıradaki yerini korumaktadır. Aynı zamanda Vilnius ve Trakay’daki Karayların dili, kültürü ve edebiyatı hakkındaki çalışmalar Krakov, Varşova ve Vilnius Üniversitelerinde gelişmesine ön ayak olmuştur. (Miskiniene, 2009: 219). Türkoloji çalışmaları adına Karaycanın önemini tam olarak kavrayan T. Kowalski, Haliç, Trokay ve Vilnius’taki Karayları ziyaret etmiş ve dilleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bundan da anlaşılacağı üzere bu konuları da incelerken T. Kowalski, saha araştırması ve metodolojik yaklaşımlardan vazgeçmemiştir. Karayca üzerinde yaptığı çalışmalar içerisinde en çok konuşulan *Karaimische Texte im Dialekt von Troki* ve “Język Karaimski” [=Karay dili] olmuştur. Bu çalışmaları kendisinin de belirttiği gibi o dönemde konu ile ilgili çok fazla çalışma mevcut olmadığından, diğer Türkolog arkadaşlarının da takip etmeleri için Almanca ve Lehçe hazırlamıştır (Kowalski, 1929: I). T. Kowalski çalışmalarını saha incelemesi, veri toplama ve değerlendirme, yapılan çalışmalarla karşılaştırma ve sonuç çıkartma şeklinde düzenlemiştir. Bu incelemeleri Radloff’un Kırım-Karay Türkçesi üzerine yaptığı çalışmalarıyla karşılaştırmıştır. Bunun sonucunda Polonya’da konuşulan Karayca ile Kırım-Karay Türkçesi arasında hiç benzerlik tespit edememiştir (Kowalski, 1926: 2). Böylece bu diyalektler için bir sınıflandırma yapmıştır. Kırım diyalektini Doğu Karaycası, Trakay ve Haliç diyalektlerini de Batı Karaycası olarak gruplandırmıştır. *Karaimische Texte im Dialekt von Troki*’de Trakay Karayların üzerine duran T. Kowalski onların tarihi, kökeni, kültürü, dil incelemeleri üzerine çalışarak geniş bir giriş yapmıştır. Tarihleri hakkında, Karayların, Polonya’da küçük bir şehir olan Trakay’da yaşadıklarını ve her yönüyle ilgi isteyen bir halk olduğunu belirtir. (Kowalski, 1929: VI). Trakay Karayların Polonya’ya göçünün 1341’de Jagiellon Hanedanı’ndan Polonya Kralı Kasimierz tarafından kabul edildiği tahmininde bulunmuştur (Kowalski, 1929: XVIII). Dilleri hakkında, anavatanlarından uzak bir avuç insanın Karayca konuşup varlıklarını devam ettirmeye çalışmakta olduğunu, kapsamlı bir edebiyatlarının olmadıklarını, ama buna rağmen dilini ve edebiyatlarını canlandırmak istediklerini vurgular (Kowalski, 1929: VIII).

Bunun dışında Polonya tarafından resmi dil olarak İbranice kabul edildiğinden, kutsal kitaplarını Karaycaya tercüme etmiştir. T. Kowalski, çalışmasında, Karayca ile ilgili belirli yapı özelliklerini ve diğer Karay ağızları içinde mevcut olmayan pek çok eski ve orijinal Türkçe kelimenin korunduğunu da tespit etmiştir (bk. Kowalski, 1929: L). Böylece gramer bölümünü de detaylı bir şekilde hazırlamıştır. Metinler bölümünde, Polonya Karaylarının yazılı dini metinlerinden, edebî ve halk edebiyatına ait metinlerinden örnekler vermektedir. “Karaimisch-polnisch-deutsches Glossar”³² başlıklı bölümünde, metinlerde geçen Karayca sözcükleri, Lehçe ve Almanca karşılıklarıyla vermiştir (bk. Kowalski, 1929). Türk dilinin tarihî ve çağdaş bir kolu olan Karayca ile ilgili çalışmalar, daha çok Batılı bilim adamları tarafından yapılmıştır.³³ Türkiye’de bu alanda çok az Türkolog tarafından çalışma yapılmaktadır³⁴

³² Kitapta yer alan sözlük, Prof. Dr. Kemal Aytaç tarafından 1996’da Karayim Lehçesi Sözlüğü olarak çevrilip basılmıştır.
³³ Karaycaya gereken önemi veren Batılı dilciler, sözlük çalışmaları başta olmak üzere, Karayca dilbilgisi alanında pek çok çalışmaya imza atmışlardır. J. Grzegorzewski, T. Kowalski, A. Mardkovicz, A. Zajaczkowski, O. Pritsak, M. Nemeth, K. E. Musae, A. Dubiński, E. Csato, Y. A. Polkanov, S. Szyzsm, H. Jankowski, D. Smetek, T. Harviainen gibi bilim adamlarının çalışmaları bu alanda yapılacak çalışmalara kaynaklık etmektedir.
³⁴ Böylelikle Türkiye’de bu alana gereken önemin verilmediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Türk dilcileri ve araştırmacıları tarafından ortaya konulan çalışmalar, Türkiye’deki Karayca çalışmalarının geleceğine yön veren çalışmalar durumundadır. Bu alanda hazırlanacak yayınlar, lisansüstü tezler, araştırma projeleri yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan Karaycanın Türk dilindeki yeri başta olmak üzere pek çok konunun aydınlatılmasına imkân sağlayacağı gibi farklı inançların kültürel ve sosyal birlikteliğini de ortaya koyabilecektir. Bu bakış açısıyla Türkiye’de Timur Kocaoğlu, Abdülkadir Öztürk, Tülay Çulha, Selma Gülsevin, Özlem Kazan, Faruk Gökçe, Ercan Alkaya, Hüseyin

(Öztürk, 2015a: 164). İsmail Doğan ve İlgi Kıvrakdal (2002: 782) T. Kowalski'nin çalışması için “Karaycannın Türk dilleri için önemini, amberin içindeki sineğin taşlaşmasına benzeterek renkli bir şekilde anlatmıştır”, der. Bugün Karayca dilbilimde “Yok Olmaya Yüz Tutmuş Diller” [=Endangered Languages] denilen sınıflandırmaya giren bir Türk dilidir (Kocaoğlu, 2017: 1).

T. Kowalski'nin irdelediği diğer bir konu “alıntı kelimeler” konusudur. Bu konuda yaptığı çalışmalarla birlikte konuyla ilgili uygulanacak metodoloji hakkında da bilgi vermiştir. T. Kowalski'nin konu ile ilgili yaptığı çalışmalar arasında “W sprawie zapożyczeń tureckich w języku polskim” [=Türkçeden lehçeye geçen kelimelere dair], “Kıpcakische Lehnwörter in der Sprache der polnischen Armenier” [=Polonya Ermenilerinin dilinde Kıpçakça kelimeler], “La méthodologie des recherches sur les mots empruntés du turc les langue slaves” [=Türkçeden Slav dillerine geçen kelimeler üzerine metodolojik araştırmalara dair] gibi çalışmalar anılabilir.

Tarih boyunca halklar arasında görülen ekonomik, sosyal, politik ve kültürel etkileşim dillerde de görülmektedir. Milletler arasındaki kültürel münasebet sık olunca, dilde de bu münasebet artmaktadır. Dünya yüzünde büsbütün münferit bir millet olmadığından, üzerine başka bir dilin tesiri olmayan dil de bulunmamaktadır. İşte bu konu üzerinde T. Kowalski de önemle durmuştur. Kowalski'ye (1929: s.y.) göre:

“Dillerdeki “alıntı kelimeler” her iki millet arasındaki kültürel münasebetin yaşayan eserleridir... Alıntı kelimelerin niteliğinden iki millet arasındaki kültürel ilişkilerin siyasi, ticari veya fenni olduğu anlaşılır. Medeniyeti daha yüksek bir millet, kendisinden kültürel açıdan daha zayıf milletlere kendi kelimelerini zorla kabul ettirmeğe çalışır. Hatta bazen başka milletin hükmü altında yaşayan bir kavim gittikçe kendi dilini bile unuttur. Yabancı bir kelimenin kabul olması, bazen zorunluluk neticesi olup, bazen ise yalnız modadan ileri gelir”, der.

Bu çalışmalarda T. Kowalski, Ermenice, Rumca, Rumence İtalyanca, Macarca, Sırpça, Boşnakça vb. Slav dillerdeki Türkçe alıntı kelimeler üzerinde durur. Ayrıca Leh dilindeki var olan Türkçe alıntı kelimeler üzerinde de durmaktadır. T. Kowalski'ye (1934: 103) göre: “Leh dilindeki alıntı Türkçe kelimeler yalnız Türkçeden alınmamıştır, aynı zamanda Kırım üzerinden Polonya'ya ulaşmıştır. Bazı alıntı kelimeler aslı Anadolu Türkçesi değil Kırım-Tatar dilindedir. Lehler bu kelimeleri bilir, kullanır; fakat bu kelimelerin Türkçe olduklarının farkında değildirler. Kowalski çalışmasında şu örnekleri vermektedir: kary (kara at), bulany (bulanık renkli at), bunczuk (moncuk), arkan (urgan), orda (ordu), janczar (yeniçeri), tyton (tütün), tasma (tasma), torba (torba), kaczan (koçan), koczownik (göçebe), ulan (oğlan) vs.

T. Kowalski, alıntı kelimeler üzerindeki çalışmalarda 1929'da Prag'da gerçekleşen *1. Uluslararası Slav Dilleri Kongresi'nde* sunduğu “La méthodologie des recherches sur les mots empruntés du turc les langue slaves” adlı bildiride T. Kowalski, alıntı kelimeler üzerine yapılan çalışmalarda uygulanacak metodoloji üzerinde de durmuştur. Bu noktalardan biri, zaman faktörü (kronoloji)'dür. Yani, alıntı kelimeler hangi dönemde yazılı kaynaklarda görülmeye başlamıştır. Bu kaynakçanın kaynakçasını oluşturmak ve sınırlandırmak için çalışmıştır. Alıntı kelimelerin hangi yoldan alındığını, fonetik değişikliklerini tespit etmek, bu alıntı kelimelerin önemini tespit etmektir. Aynı zamanda, alıntı kelimelerin yenilenmeye devam edip etmediği gözlemektir. Çünkü alıntı kelimeler dile girer, bir dönem kullanılır, daha sonra kullanımdan çıkar. İkinci olarak, Türkçe ve diğer dillerde köken bilgisi sözlüklerinde tarama yapmaktır. Üçüncü olarak, sadece edebî metinleri dikkate almak. Sonuç olarak bu alıntı kelimelerin eğer lehçelerde var olduğu tespit edilirse, onları alıntı kelimeler grubundan

Yıldız gibi araştırmacıların bu alandaki çalışmaları önemli yer tutar. Ancak bu alandaki çalışmaların artması ve derinleşmesi gerekmektedir.

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

çıkartmak ve kalan saf kelimeleri alıntı kelimeler grubuna almaktır. İşte bu noktalara dikkat edildiğinde alıntı kelimeler üzerine yapılan çalışmalar doğru ve bilimsel olarak hazırlanmış çalışmalara götürecektir. T. Kowalski'ye (1929: s.y.) göre:

“Edebî dilden nadiren kelime alınmaktadır. Daha çok eğitimsiz tabakaların konuşma dilinden veya lehçelerden kelime alınır. Tüccarlar, askerler veya gezginler tarafından bu kelimeler yayılmaktadır. Bundan dolayı da, daha çok eşya adları, askerî ve ticaretle ilgili adlar görülmektedir.”

Geçmişten günümüze T. Kowalski dışında, Polonya ve Türkiye’de “Lehçede Türkçe alıntı kelimeler” konusu üzerine çalışmalar hâlâ yapılmaktadır. Bu konu üzerine çalışan bilim insanları arasında A. Zajączowski³⁵, P. Turek³⁶, S. Stachowski³⁷, H. Henryk³⁸, E. Gaznevi³⁹'yi görmekteyiz.

T. Kowalski, Türk Lehçeleri grameri üzerine de çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmalar, *Zur semantischen Funktion des Pluralsuffixes -lar/lär in den Türksprachen* [=Türk dillerinde -lar/-ler çokluk ekinin anlam fonksiyonu üzerine], “Türk dilinin bünyesi” “Dela nature du causatif et du passif dans les langues turques” [=Türk şivelerinde ettirgen ve edilgen fiillerin mahiyetlerine dair] gibi başlıklar taşır. “*Zur semantischen Funktion des Pluralsuffixes -lar/lär in den Türksprachen*” çalışmasını Almanca yazan T. Kowalski, Türk dillerinde çoğul ve tekil kavramının birbirine karşı durmadığını, tam tersine birbiriyle uyum içinde olduğunu, bundan dolayı da kullanımda belirsizlik yarattığını tespit eder. Çuvaşça hariç bütün Türk lehçelerinde çoğul yapmak için aynı sistemin kullanıldığına da dikkat çekmiştir.

Türkiye’deki Türkologlarla da ilişkilerini sıcak tutan Kowalski'nin birkaç çalışması Türkçeye çevrilmiştir. Bunlardan, “Türk dilinin komşu millet dilleri üzerindeki tesiri” ve “Türk dilinin bünyesi” F. Köprülü tarafından; “Arap Edebiyatında Türklerden en eski bahisler”, (Almancadan) Eşref Bilgi Özbilen tarafından; “Osman-Türk şivesinde yapılan araştırmalar hakkında birkaç mesele”, M. H. Cevat ve İnci Kara tarafından ve “Dobruca’da Türk etnik unsurları”, Ferit Devellioğlu tarafından tercüme edilmiştir. *Karayim Lehçesi Sözlüğü* ise Kemal Aytaç tarafından tercüme edilmiştir.

Tadeusz Kowalski'nin eserleri

Tadeusz Kowalski yukarıda özellikle bahsedilen çalışmaları dışında birçok dilde bilimsel eserlere imza atmıştır. Bunların daha ziyade Türkçe ve Türk lehçeleri, Türk halklarının kültürleri ve hayat tarzları üzerine şekillendiği söylenebilir. Türkçe dilbilgisi üzerine yaptığı tespitler oldukça dikkat çekicidir. Kendisi aynı zamanda bazı eserleri de çevirmiştir. Yaptığı saha çalışmalarının sonuçlarını birden fazla dilde yayımlayarak bilim dünyasının hizmetine sunmuştur. XX. yüzyılda bilimsel araştırma yapmanın kısıtlı şartlarına rağmen Karaylar, Tatarlar ve Gagavuzlar hakkında ve halkbilim alanındaki derin analizleriyle günümüze dek çalışmaları kıymetini korumuştur. Çalışmalarını şu şekilde tasniflemek mümkündür:

³⁵ A. Zajączowski *Studia orientalistyczne z dziejów słownictwa polskiego*, Wrocław, 1935.

³⁶ P. Turek, *Słownik zapożyczeń pochodzenia arabskiego w polszczyźnie*, Kraków, 2001.

³⁷ S. Stachowski, *Słownik historyczny turcyzmów w języku polskim*, Kraków, 2007, s. xii-xvii; *Słownik historyczno-etymologiczny turcyzmów w języku polskim*, Kraków, 2014, s. xviii-xx.

³⁸ H. Henryk, “Distinguishing Kipchak and Turkish words in Polish documents”. *Words and Dictionaries. A Festschrift for Professor Stanisław Stachowski on the Occasion of His 85th Birthday*, (ed., E. Mańczak-B. Wohlfeld), Kraków, 2015, s. 139-148.

³⁹ E. Gaznevi, “Lehçede Ödünçleme ve Türleri”, *İDİL Sanat ve Dil Dergisi*, 9(65), 2020, s. 94-105.

Kitapları:

- Zagadki ludowe tureckie* (Kraków 1919).
- Türkische Volksrätsel* (Kraków 1919).
- Ze studijów nad formą poezji ludów tureckich* (Kraków 1922).
- Arabowie i Turcy* (Kraków 1923).
- Arabowie i Turcy. W świetle źródeł* (Kraków 1923).
- Turcja powojenna* (Varşova- Kraków 1925).
- Karaimische Texte im Dialekt von Troki* (Kraków 1929).
- Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est* (Kraków 1933).
- Omar Chajjâm* (Kraków 1934).
- Na szlakach Islamu* (Kraków 1935).
- Un poème de Ka'b ibn Zuhair* (Dimaşk, 1936).
- Zur semantischen Funktion des Plural suffixes -lar/lär in den Türksprachen* (Kraków 1936).
- Sir Aurel Stein's Sprachaufzeichnungen im Äinallu-Dialekt aus Südpersien* (Kraków 1937).
- Studia nad Şâhnâme, I-II* (Kraków 1952).

Makaleleri:

- “Objaśnienie wyrazów tureckich”, *Pamiętnik Janczara* içinde, Kraków 1912, s. 389-403.
- “Napis budowlany z Zatora”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 1, 1916-1918, s. 249-251.
- “Piosenki ludowe anatolijskie o rozbójniku Czakydżym”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 1, 1916-1918, s. 22-23.
- “Gesty towarzyszące wzruszeniom u ludów muzułmańskich” *Prace lingwistyczne ofiarowane Janowi Baudouinowi de Courtenay*, Kraków 1921, s. 200-208.
- “Cing récits de Günei. Vilayet de Smyrne”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 2, 1925, S. 204-212.
- “Jarlyk Tatarski z r. 1117 H. (1763 D.)”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 2, 1925, s. 213-219.
- “Sprawozdanie w wycieczki naukowej do Karaimów w Wilnie i Trokach odbytej w dniach od 22 maja do 3 czerwca 1925”, *Sprawozdania PAU*, S. 30(6), s. 25-29.
- “Öz Bach, Strom etc. im Osmanischen, *Körösi Csoma-Archiv*, S. 1, 1925, s. 409-410.

“Język Karaimski”, *Myśl Karaimska*, S. 1(3), 1926, s. 3-7.

“Osmanisch-türkische Volkslieder aus Mazedonien”, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, S. 33, 1926, s. 166-231.

“Pieśni obrzędowe w narzeczu Karaimów z Trok”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 1926, s. 216-254.

“Die ältesten Erwähnungen der Türken in der arabischen Literatur”, *Körösi Csoma-Archiv*, S. 2, 1926, s. 38-41.

“Zur Erklärung des Names Kirgis”, *Körösi Csoma-Archiv*, S. 2, 1926, s. 197-198.

“W sprawie zapożyczeń tureckich w języku polskim”, *Symbolae Grammaticae in honorem J. Rozwadowski* içinde, S. 2, Kraków 1927, s. 347-353.

“Koshma”, *Encyclopedie del'Islam*, S. 2, 1927, S. 1157-1158.

“Z życia kulturalnego gminy karaimskiej w Kairze w Egipcie”, *Myśl Karaimska*, S. 1 (4-5) , S. 78-79.

“Przyczynki do etnografii i dialektologii Karaimskiej”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 5, s. 201-239.

“Podróż naukowa polska do Azji Mniejszej”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 5, 1929, s. 240-245.

“A propos du Codex Cumanicus/fol. 69r. 9-10”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 6, 1929, s. 210-215.

“Mani”, *Encyclopedie del'Islam*, S. 3, 1929, s. 266-267.

“Zu den türkischen Montsnamen”, *Archiv Orientalní*, S. 2, 1930, s. 3-26.

“Einigie Probleme der osmanischen Dialektologie”, *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft Neue Folge*, S. 9(84), 1930, s. 85-86,

“Osmanisch-türkische Dialekte”, *Encyclopedie del'Islam*, S. 4, 1931, s. 991-1011.

“Einigie Probleme der osmanisch- türkischen Dialektforschung”, *Rocznik Orientalistyczny*, S.7, 1931, s. 264-280.

“Wycieczka dialektologiczna do północno-wschodniej Bułgarii”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 7, 1931, s. 322-323.

“Türkü”, *Encyclopedie del'Islam*, 1932, s. 1053-1054.

“Nieco o wpływie tureckim na język Polaków z Adampola”, *Rocznik Tatarski*, S. 1, 1932, s. 21-33.

“Türkische Volksrätsel aus Nordbulgarien”, *Festschrift für Georg Jakob* içinde, Leipzig, 1932, s. 128-145.

“Tureckie zagadki ludowe z Azji Mniejszej”, *Sprawozdania PAU*, S. 37(6), 1932, s. 30.

- “Türkische Volksrätsel aus Kleinasien”, *Archiv Orientalní*, 1933, s. 295-324.
- “Materiały karaimskie śp. Jana Grzegorzewskiego”, *Myśl Karaimska*, S. 10, 1934, s. 19-28.
- “O funkcji znaczeniowej sufiksu liczby mnogiej -lar/-ler w językach tureckich”, *Collectanea Orientalia*, S. 6, 1934, s. 23-25.
- “Uwagi Orientalisty na marginesie wystawy kobierców wschodnich w Muzeum Narodowym w Krakowie”, *Przegląd Współczesny*, S. 8, 1934, s. 428-442.
- “Türk Dilinin Komşu Millet Dilleri Üzerindeki Tesiri”, *Ülkü*, S. 20, Ankara 1934, s. 98-105.
- “Bilmedje”, *Encyclopedie del’Islam*, Suppl. S. 1, 1934, s. 42-43.
- “Deli-Orman”, *Encyclopedie del’Islam*, Suppl. S. 1, 1934, s. 50-51.
- “O. Michał Ignacy Wieczorkowski i jego prace tureckie”, *Misje Katolickie*, S. 54, 1935, s. 6-70.
- “Lehista Türkler”, *Ulus*, S. 4977, 1935, s. 7.
- “Najpilniejsze zadania karaimoznawstwa”, *Myśl Karaimska*, S. 11, 1936, s. 12-23.
- “O ks. Michale Wieczorkowskiego, misjonarza perskiego, pracach tureckich”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 12, 1936, s. 1-28.
- “Tatarzy”, *Świat i Życie*, S. 4, 1936, s. 1029-1038.
- “Les Turks balkaniques”, *Revue Internationale des Etudes Balkaniques*, S. 1(2), 1936, s. 420-430.
- “Turcy”, *Świat i Życie*, S. 4, 1936, s. 1144-1153.
- “Compte-rendu du voyage dialectologique en Anatolie méridionale, qui eut lieu du 1-er août au 13 septembre 1936”, *Sprawozdania PAU*, S. 41, 1936, s. 329-333.
- “Podróż dialektologiczno-etnograficzna do południowej Anatolii”, *Ülkü*, S. 10, 1937, s. 461-464.
- “Sprawozdanie z wycieczki dialektologicznej do Dobrudży odbytej w dniach od 10 września do 01 października 1937”, *Sprawozdania PAU*, S. 43, 1938, s. 40-44.
- “Compte-rendu de l’excursion dialectologique en Dobrudja”, *Bulletin*, S. 1(3), 1938, s. 7-12.
- “Eine unbekannte gerundiale Konstruktion im Anatolisch-Türkischen”, *Archiv Orientalní*, S. 10, 1938, s. 115-120.
- Türk Dilinin Bünyesi”, (Çev., C. Köprülü), *Ülkü*, S. 12 (67), 1938, s. 83-88.
- “Wyrazy kipczackie w języku Ormain polskich”, *Sprawozdania PAU*, S. 43, 1938, s. 200-201.

“Wyrazy kipczackie w języku Ormain polskich”, *Księga Pamiątkowa H. S. Szapszała* içinde, MK, S. 12, 1928, s. 27-40.

“Kipčakische Lehnwörter in der Sprache der polnischen Armenier”, *Bulletin*, S. 4(8), 1938, s. 96-98.

“Ringkämpfe nei den Balkantürken”, *Annali del R. Istituto Superiore Orientale di Napoli, Scritti in onore de Luigi Bonelli*, V. I. Roma, 1940, s. 163-175.

“Osmanlı-Türk Şivesinde Yapılan Araştırmalar Hakkında Birkaç Mesele”, (Çev., M. H. Cevat-İnci Kara), *Türk Dili Bibliyografyası*, S. 8(9), 1941, S. 14-19.

“Dobrucada Türk Etnik Unsurlar”, (Çev., F. Devellioğlu), *Türk Dili Belleten*, S. 2, 13, 14, 15, Ankara, 1942, s. 161-172.

“Próba charakterystyki języków tureckich”, *Sprawozdania PAU*, 1945, s. 20.

“Próba charakterystyki języków tureckich”, *Mysł Karaimska*, S. 1, 1946, s. 35-73.

“Les Turcs dans le Şâh-nâme”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 15, 1948, s. 84-99.

“De la nature du causatif et du passif dans les landues turques”, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 15, 1949, s. 430-438.

“Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili”, (Çev.: Ö. F. Akün), *TDED*, S. 3, 1949, s. 477-500.

Bildiriler:

“Über die polnischen Karaimem, Ihre Sprache und deren Verhältnis zu den anderen kipcakischen Sprachen”, *Oestersch Genootschap in Nederland. Verslag van het vijfde Congres gehouden te Leiden*, 1927, s. 14-19.

“W sprawie metodologii badań zapożyczeń tureckich w językach słowiańskich”, *Sbornik Praci I. Sjezda Slovanskych Filologu*, Prag, 1929, s. 554-564.

“Les Turcs et la langue turque en Bulgarie du Nord-Est”, *Actes du XX Congres International des Orientalistes*, Leiden, 1931, s. 107-109.

“Les éléments ethniques turcs de la Dobrodja”, *Actes du XX Congres International des Orientalistes*, Louvain, 1938, s. 140-141.

“Les éléments ethniques turcs de la Dobrodja”, *Actes du XX Congres International des Orientalistes*, Louvain, 1938, *Rocznik Orientalistyczny*, S. 14, 1939, s. 66-80.

Sonuç

XX. yüzyılda Polonya’da Türkoloji’nin yeniden yükselmesinde T. Kowalski’nin payı büyüktür. Kurduğu Türkoloji bölümü ve yetiştirdiği öğrenciler sayesinde bilimsel çalışmalar köklü bir zeminde ilerleyebilmiştir. Çalışmalarının ciddiyeti ve bilimselliği hâlâ korunmaktadır. Bunu da titizlikle

uyguladığı metodoloji sayesinde yapabilmiştir. Uyguladığı araştırma metodolojisini sonraki nesillere de aktarabilmiştir. Çalışmalarında uyguladığı metodolojiye bakılırsa şunlar söylenebilir:

1. Dil ve halk edebiyatı araştırmalarında:

- saha incelemesi yapmak,
- veri toplamak,
- toplanılan verileri eski çalışmalarla karşılaştırmak,
- verileri değerlendirmek,
- sınıflandırmak,
- elde edilecek olan verileri alfabetik olarak sıralamak gibi bir yol izlemiştir.

2. Alıntı kelimeler için uygulanacak metodoloji:

- alıntı kelimelerin hangi dönemde yazılı kaynaklarda görülmeye başladığını tespit etmek,
- kaynak toplamak,
- kaynakların kaynakçasını oluşturmak ve sınırlandırmak,
- alıntı kelimelerin hangi yoldan alındığını tespit etmek,
- fonetik değişiklerini tespit etmek,
- alıntı kelimelerin önemini tespit etmek,
- alıntı kelimelerin yenilemeye devam edip etmediğini gözlemlemek,
- Türkçe ve diğer dillerde köken bilgisi sözlüklerinde tarama yapmak,
- sadece edebî metinleri dikkate almak,
- alıntı kelimelerin eğer lehçelerde var olduğu tespit edilirse, onları alıntı kelimeler grubundan çıkartmak,
- kalan saf kelimeler alıntı kelimeler grubuna almak

gibi bir metodolojiye başvurmuştur. Bu ise yaptığı araştırmaların sonuçlarının nasıl ortaya çıktığının tespit edilmesinde ışık tutmaktadır.

T. Kowalski'yi başarıya götüren yol, daha önce fark edilmeyen veya daha az önem verilen konulara eğilmesidir. Konulara özenle ve bilimsel olarak yaklaşması, ciddiyetle işlenmesi ve onları bilim dünyasına tanıtmaları çalışma prensipleri olarak göze çarpmaktadır. Bunun yanında başarılı çalışmalarındaki en önemli noktanın Kowalski'nin Türkçenin ne kadar zengin bir dil olduğunu fark

etmesi ve onu kendi ana diliymiş gibi sevmesi ve çalışmalarını titizlikle yürütmesidir. Çünkü yaşadığı dönemlerde dünyada ve Polonya'da meydana gelen önemli olaylar ve bu süreçteki zorlu hayat şartları kendisinin kaynaklara erişmesine ve çalışmalarını sürdürmesine engel teşkil etmemiştir; çalışmalarıyla örnek bir bilim adamıdır.

Kaynaklar

- Akkan, E. (2007). Polonya bir Avrupa ülkesi. *DİA*, 34, 307-309.
- Ata, A. (2012). Türkolojide Berlin-Varşova hattı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 19(2), 33-43.
- Caferoğlu, A. (1949). Tadeusz Kowalski. *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, III(3-4), 245-255.
- Doğan, İ. & Kıvrakdal İ. (2002). Karaim Türkleri. *Türkler*, 20, 781-789.
- Durmuş, İ. (2009). Sözlük. *DİA*, 37, 402-414.
- Dziekan, M. M. (2014). Rocznik Orientalistyczny (Yearbook of Oriental Studies) 1914-2014: A short outline. *Rocznik Orientalistyczny*, LXVII(2), 5-16.
- Emiroğlu, Ö. (2017). *Polonya'da Türkoloji*. Ankara: TDK.
- Filipowska, S. (2011). Krakov Yagiellon Üniversitesi Doğu Dilleri Enstitüsünde 2000-2010 yılları arasında Türkoloji çalışmaları. *HÜTAD*, 8(15), 111-138.
- Gabain, A. von (1939). Turkologie in Polen. *Polski Biuletyn Orientalistyczny*, 2, 48-60.
- Gaznevi, E. (2020). Lehçede ödüncleme ve Türleri. *İDİL Sanat ve Dil Dergisi*, 9(65), 94-105.
- Gülensoy, T. (1991). Atebetü'l-hakâyık. *DİA*, 4, 50-51.
- Hoffmann, H. (2003). Problematyka religioznawcza w Badaniach Polskich Orientalistów w Latach 1873-1939. *Państwo i Społeczeństwo*, 3(2), 135-158.
- Jankowski, H. (2003). A history of oriental studies in Poznań. *Remota Relata Studia Orientalia*, 97, 87-102.
- Kiel, M. (1994). Deliorman: Kuzeydoğu Bulgaristan'da bir bölge. *DİA*, 9, 141-144.
- Kocaoğlu, T. (2017). Karaycanın bugünkü durumu: Mykolas Firkovičius ile Mark Lavrinovičius'lerin anısına. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 5(12), 1-17.
- Kończak, I. (2017). Dwudziestoletnia Przyjaźń na Odległość. Listy Profesora Tadeusza Kowalskiego do akademika Ignacego Kraczkowskiego. G. Czerwiński & A. Konopacki (Red.). *Wschod Muzulmanski w Ujciu Interdyscyplinarium: Ludzie, Teksty, Historia* (s. 63-85) içinde. Białystok: Katedra Badán Filologicznych "Wshód-Zahód" Uniwersytetu w Białystoku.
- Kowalski, T. (1919). *Zagadki ludowe Tureckie*, Kraków: Nakładem Akademji Umiejętności.
- Kowalski, T. (1926). Język Karaimski. *Miśl Karaimska*, 1(3), 3-7.
- Kowalski, T. (1929). *Karaimische texte im dialekt von Troki: Eingeleitet, erläutert und mit einem Karaimisch-Polnisch-Deutschen glossar versehen*. Kraków: Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności.
- Kowalski, T. (1929). La methodologie des recherches sur les mots empruntes du turc dans les langues slaves. *Ier Congres Des Philologues Slaves À Prague 1929* (s.y.) bildiriler kitabı içinde. (y.y.).
- Kowalski, T. (1933). Les Turcs et la langue Turque de la Bulgarie du North-Est. *Mémoires de la Commission Orientaliste*, 16, 1-28.
- Kowalski, T. (1934). Türk dilinin komşu millet dilleri üzerindeki tesiri. (Çev. y.), *Ülkü*, 4(20), 98-106.
- Kowalski, T. (1936). *Zur semantischen funktion des plural suffixes -lar/lär in den Türksprachen*. Kraków: Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności.

- Kowalski, T. (1942). *Dobruca'da Türk etnik unsurlar*. (F. Devellioğlu, Çev.). Ankara: Recep Ulusoy.
- Kowalski, T. (1949). Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk dili. (Ö. F. Akün, Çev.), *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3(2-3), 477-500.
- Kowalski, T. (1995). Arap edebiyatında Türklerden en eski bahisler. (E. B. Özbilen, Çev.), *Türk Dünyası Araştırmaları*, 99, 181-183.
- Kowalski, T. (1996). *Karayim lehçesi sözlüğü* (K. Aytaç, Çev.). Ankara: Engin.
- Miskiniene, G. (2009). The development of Turkic studies at Vilnius University. *Acta Orientalia Vilnensia*, 10(1-2), 209-223.
- Nykiel, P. (2016). 1916 ile 1919 yılları arasında Krakov müstahkem mevki hastahanelerinde Osmanlı askerleri: Polonya kaynakları ışığında. *Bellekten*, LXXX (287), 262-278.
- Nykiel, P. (2015). The 15th corps of the Imperial Ottoman army on the Eastern Galician front (1916-1917). *Bellekten*, LXXIX(289), s. 335-350.
- Öztürk, A. (2015a). Karaycadaki alıntı kelimeler. *Gazi Türkiyat*, 16, 143-164.
- Öztürk, A. (2015b). Kırım Karaycası üzerine. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 87-93.
- Pokrovskaya, L. A. (2018). Gagauzcadaki diyalektlerin kökeni hakkında. (B. Hünerli, Çev.), *TÜRKLAD*, 2(2), 168-172.
- Sroka, M. (1999). The University of Cracow Library under nazi occupation: 1939:1945. *Libraries & Culture*, 34(1), 1-16.
- Stachowski, M.(2018). Nieznany wiersz okolicznościowy Orientalisty Tadeusza Kowalskiego. *LingVaria*, Rok: XIII, 1(25), 219-223.
- Stachowski, M. (2010). Tadeusz Kowalski a sprawa jego niedoszłego wyjazdu na Uniwersytet Stambulski. *LingVaria*, Rok: V, 1(9), 149-168.
- Topaktaş, H. (2010). Lehistan'dan Polonya'ya: Polonya tarih yazımında Türkler ve Türkiye. *TALİD*, 8(15), 537- 590.
- Topaktaş, H. (2014). *Yoldaki Elçi: Osmanlı'dan günümüze Türk-Leh ilişkileri*. İstanbul: Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
- Tyszkiewicz, J. (2018). Turkolodzy polscy w czasie II wojny światowej. *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 63(4), 71-92.
- W., J. R. (1949). Tadeusz Kowalski (1889-1948). *The Slavonic and East European Review*, 27(69), 576-577.
- Yakar, H. İ. (2007). Türk dili araştırmalarında Polonya Türkolojisinin yeri. S. Şimşek & B. Aydoğan (Ed.), *Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyumu 21-23 Mayıs 2007* bildiriler kitabı içinde (s. 181-182), Almatı.
- Yüce, N. (2002). Tadeusz Kowalski. *DİA*, 26, 228-229.
- Zajączkowski, W. (1979). Prof. Dr. Tadeusz Kowalski (öl.1984): Ölümünün otuzuncu yıldönümü münasebetiyle. (A. Güzel, Çev.), *Türk Kültürü*, XVIII(205-206), 26-34.
- Санкт-Петербургский Филиал Архива Российской Академии Наук (СПбФРАН)*, ф. 1026, о. 3, д. 450.